

УДК 349.42:368.5

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН В УКРАЇНІ

**І.В. ГОРІСЛАВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент,
А.Р. ТЕРЕШКО, студентка 5 курсу юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

У статті на основі аналізу нормативно-правових актів, що регулюють порядок проведення страхування сільськогосподарських тварин, досліджуються проблемні питання та пропонуються способи усунення колізій у правовому регулюванні даного виду страхування.

Страховання, сільськогосподарські тварини, страхування сільськогосподарських тварин, договір страхування сільськогосподарських тварин.

Страховання сільськогосподарських тварин є одним із видів страхування, що характерні для суб'єктів аграрного права [1, с. 465], удосконалення правового регулювання якого підвищить ефективність сільськогосподарського виробництва. Якщо питанню страхування, як виду цивільно-правового договору, приділяли увагу багато науковців, зокрема: А. Александров, В. Базилевич, К. Базилевич, Д. Біленчук, П. Біленчук, М. Клименко, Є. Білоусов, Р. Сабодаш, П. Захватихата, роботи яких не стосувалися страхування у сільському господарстві, то правовому регулюванню страхування сільськогосподарських тварин присвячено недостатньо наукових праць. Теоретичною основою нашого дослідження є праці відомих вітчизняних учених-правознавців у галузі аграрного права, таких як Н.О. Багай, В.М. Єрмоленко, В.П. Жушман, І.І. Каракаш, Т.Г. Ковальчук, В.Л. Мунтян, В.І. Семчик, А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич, Н.І. Титова, Ю.С. Шемшученко, В.З. Янчук та інші.

Метою цієї статті є дослідження колізій правового регулювання страхування сільськогосподарських тварин.

На сьогодні основними нормативно-правовими актами, які регулюють питання страхування сільськогосподарських тварин, є Закон України «Про страхування» [2], Закон України «Про племінну справу у тваринництві» [3], положення Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [4] (далі – Закон). Вони дають підстави стверджувати, що аграрні страхові правовідносини в цілому та у тваринництві зокрема мають форму обов'язкового або добровільного та виникають на підставі договору, при чому обов'язкова форма хоча і ґрунтується на законі, який зобов'язує визначених у ньому осіб у якості страхувальників укласти зі страховиками

договори у визначених випадках, все одно опосередковується договором страхування. Тобто, саме договір відіграє головну правову форму страхових відносин сільськогосподарських підприємств [5, с. 136]. Відповідні норми містить також постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків» [6].

Закон України «Про страхування» регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб. Він визначає, що страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [2].

Так, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків» (далі – Порядок) встановлює, що обов'язкове страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків (далі – обов'язкове страхування) проводиться з метою забезпечення економічної та продовольчої безпеки держави, створення сприятливих умов для розвитку племінної справи в аграрному секторі економіки, захисту економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників. До таких тварин дана постанова відносить: племінні тварини: велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні (чистопорідні або одержані за затвердженою програмою породного вдосконалення тварини, що мають племінну (генетичну) цінність і можуть використовуватися в селекційному процесі) віком від 1 року; зоопаркові тварини віком від 1 року; циркові тварини віком від 1 року [6].

Тлумачення терміна «племінні тварини» передбачає Закон України «Про племінну справу у тваринництві», де встановлено, що племінна тварина – це чистопородна або одержана за затвердженою програмою породного вдосконалення тварина, яка зареєстрована в державних книгах племінних тварин, має племінну (генетичну) цінність і може використовуватися в селекційному процесі відповідно до програм селекції [3].

Суб'єктами обов'язкового страхування племінних тварин Порядок визначає: страхувальника (власники тварин, що підлягають обов'язковому страхуванню) і страховика (особи, які отримали в установленому порядку ліцензію на проведення обов'язкового страхування). Об'єктом обов'язкового страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству, пов'язані із загибеллю, знищенням, вимушеним забоєм тварин, які належать на правах державної, комунальної або приватної власності страхувальнику, внаслідок хвороб, стихійного лиха та нещасних випадків.

Види страхових ризиків, на випадок яких здійснюється обов'язкове страхування тварин, встановлює і Перелік. До таких ризиків він відносить: загибель, знищення, вимушений забій тварин внаслідок інфекційних хвороб, пожежі, вибуху, урагану, блискавки, дії електричного струму, сонячного або теплового удару, землетрусу, повені, обвалу, бурі, бурану, граду, замерзання, задушення, отруєння травами або речовинами, укусу змії або отруйних комах, утоплення, падіння в ущелину, потрапляння під транспортні засоби та інших травматичних ушкоджень. Обов'язковому страхуванню не підлягають тварини, що перебувають у місцевості, в якій введено карантинні обмеження, за винятком видів тварин, несхильних до хвороби, щодо якої введено зазначені обмеження; хворі, виснажені та ті, що перебувають у стані дородового чи післяродового залежування; у яких за результатами останніх досліджень встановлено позитивну реакцію на бруцельоз, лейкоз або туберкульоз [6].

Договір страхування – це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору. Договір страхування має приватноправову природу, хоча на різних етапах здійснення страхових правовідносин спостерігаються елементи публічного права, оскільки страховиком є юридична особа, яка спеціально створена для здійснення страхової діяльності та має ліцензію на її здійснення [7, с. 95–96].

Договори страхування укладаються відповідно до правил страхування, що розробляються кожною страховою компанією окремо. Договір страхування повинен містити: назву документа; назву та адресу страховика; прізвище, ім'я, по батькові або назву страхувальника та застрахованої особи, їх адреси та дати народження; прізвище, ім'я, по батькові, дату народження або назву вигодонабувача та його адресу; зазначення предмета договору страхування – вид сільськогосподарських тварин; розмір страхової суми за договором страхування іншим, ніж договір страхування життя; перелік страхових випадків; розміри страхових внесків (платежів, премій) і строки їх сплати; страховий тариф (страховий тариф не визначається для страхових випадків, для яких не встановлюється страхова сума; строк дії договору; порядок зміни і припинення дії договору; умови здійснення страхової виплати; причини відмови у страховій виплаті; права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору; інші умови за згодою сторін; підписи сторін [4].

Відповідно до ст. ст. 640, 983 Цивільного кодексу України договір страхування набуває юридичної сили лише після вчинення страхувальником певної дії, а саме внесення страхового платежу. Це означає, що факт досягнення згоди за всіма істотними умовами договору страхування і підписання договору не має юридичної сили і не породжує жодних прав та обов'язків для сторін. Таким чином, договір страхування є реальним. До

специфічних ознак договорів страхування за участю сільськогосподарських товаровиробників можна віднести: суб'єктний склад, принципи укладання таких договорів та їх предмет .

Страховальником – суб'єктом договору страхування може бути будь-яка юридична особа, яка є власником або виробником товарної сільськогосподарської продукції, незалежно від форми власності та господарювання; сільськогосподарські підприємства, учбові і дослідно-виробничі заклади, фабрики, кооперативи, фермерські господарства, розташовані на території України та ті, що уклали зі страховиком договір страхування [7, с. 99–100].

Для страховиків, що діють у цій сфері, застосовуються вимоги, передбачені Законом України «Про страхування» та Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» (ст. 15 Закону). Принципи укладання таких договорів детально обґрунтовані у аграрно-правовій науці [7, с. 61–62, 8, с. 84].

Серед специфічних ознак договорів за участю сільськогосподарських товаровиробників є предмет такого договору. Таким предметом, у нашому випадку, виступають майнові інтереси страховальника, пов'язані з його страховими ризиками щодо відгодованих тварин, а саме щодо: сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів.

Відповідно до ст. 1 Закону договір страхування (стандартний договір страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою від сільськогосподарських виробничих ризиків) – договір страхування, що укладається між страховиком і страховальником – сільськогосподарським товаровиробником зі страхування сільськогосподарської продукції на умовах, встановлених законом. Типові договори страхування розробляються для кожного страхового продукту та/або для окремої культури і погоджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику, та національною комісією, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг. У договорі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, крім умов, встановлених Законом України «Про страхування», обов'язково зазначаються: вид, порода, санітарно-ветеринарний стан, ідентифікаційний номер (якщо присвоєний) тварини – при страхуванні сільськогосподарських тварин; порядок визначення розміру страхового відшкодування (ст. 22 Закону).

Термін дії договору страхування сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів закінчується в день закінчення строку, на який був укладений договір страхування, або в день загибелі (втрати, вимушеного забою, вимушеного знищення, травматичного пошкодження або захворювання) застрахованих сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів.

Цивільний кодекс України та Закон України «Про страхування» не містить такої підстави для припинення договору страхування, як настання страхового випадку. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про страхування» дія договору страхування припиняється та втрачає чинність

за згодою сторін, а також у разі виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі.

Із настанням страхового випадку відносини страхувальника та страховика переходять в іншу стадію, коли страховик зобов'язаний виконувати свої обов'язки з виплати страхового відшкодування. Крім того, договори страхування сільськогосподарської продукції можуть передбачати в якості об'єкта страхування речі, визначені родовими ознаками. В процесі здійснення сільськогосподарської діяльності продукція буде періодично оновлюватися (виробничий забій, продаж, вирощування нової продукції). За таких умов доречним є укладання довгострокових договорів страхування. Отже, ст. 23 Закону фактично обмежує право суб'єктів страхування на визначення строку договору страхування [9].

Відповідно до ч. 1 ст. 14 Закону виплата страхового відшкодування здійснюється протягом 14 з моменту підписання страхового акта. Згідно зі ст. 28 Закону на момент підписання страхового акта договір страхування вже не діє. Якщо в період страхування настав страховий випадок, страхувальник зобов'язаний повідомити про це страховика, а також про збір урожаю, забій тварин, вилов риби, збирання продукції бджільництва або отримання іншої продукції тваринництва не пізніше ніж за 10 днів до дня передбачуваного початку цих робіт. Дія договору страхування припиняється за згодою сторін, а також у випадках, передбачених договором страхування відповідно до вимог Закону України «Про страхування».

Підсумовуючи можна зробити наступні **висновки**: очевидно є неузгодженість нормативно-правових актів, що регулюють страхування тварин. Причому Закон врегульовує питання добровільного страхування сільськогосподарських тварин, на відміну від Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків», яка передбачає обов'язкове страхування не для всіх сільськогосподарських тварин, а лише для племінних, а також зоопаркових та циркових. На нашу думку, необхідно внести зміни до Закону, зокрема запровадити обов'язкове страхування як для племінних тварин, так і до інших сільськогосподарських тварин. Щодо зоопаркових та циркових тварин, то обов'язкове страхування останніх має врегульовуватись підзаконним нормативним актом, який би враховував специфіку умов їх використання. Запровадження спеціального правового регулювання договорів страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є позитивним фактором для подальшого розвитку агропромислового комплексу.

Список літератури:

1. Аграрне право України : підруч. / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Єрмоленка. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.
2. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР // Офіційний сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).

3. Про племінну справу у тваринництві : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3691-XII // Офіційний сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.zakon.rada.gov.ua/](http://www.zakon.rada.gov.ua/)

4. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною : Закон України від 9 лютого 2012 р. № 4391-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.zakon.rada.gov.ua/](http://www.zakon.rada.gov.ua/)

5. Горіславська І. В. Специфіка договору страхування у сільському господарстві / І. В. Горіславська // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 136–137.

6. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків : постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 590 // Офіційний сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.zakon.rada.gov.ua.](http://www.zakon.rada.gov.ua/)

7. Горіславська І.В. Правове регулювання страхових відносин сільськогосподарських підприємств : моногр. / І.В. Горіславська ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. М. Єрмоленка. – К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2012. – 209 с.

8. Горіславська І.В. До питання про принципи аграрних страхових правовідносин / І.В. Горіславська, А.Р. Трохименко // Науковий вісник Ужгородського національного університету / ред. кол.: Ю.М. Бисага (голова) та ін. – Ужгород, 2013. – Ч. 1. – Т. 2. – С. 82–85. – (Серія «Право».).

9. Каченюк О. І. Проблемні аспекти договорів страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою / Олег Ігорович Каченюк : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://soter.kiev.ua/publications/agricultural_insurance_contracts. – Назва з екрана.

В статтє на основани анализа нормативно-правовых актов, которые регулируют порядок проведения страхования сельскохозяйственных животных, исследуются проблемные вопросы и предлагаются способы устранения коллизий правового регулирования данного вида страхования.

Страхование, сельскохозяйственные животные, страхование сельскохозяйственных животных, договор страхования сельскохозяйственных животных.

In the scientific article authors research on the basis of analysis of normative-legal acts which regulates carry out insurance of agricultural animals. Research problems and propose ways of removal collies in the legal regulation this form of insurance.

Insurance, agricultural animals, insurance of agricultural animals, insurance contract of agricultural animals.